

KORINEK LÁSZLÓ*

Önjavító mechanizmusok

Absztrakt

A szerző önjavító mechanizmusnak tekinti azokat a mozgósított képességeket, amelyek egy rendszeren belül, a saját erőforrások felhasználásával érik el a diszfunkcionális következmények elhárítását. A hiba észlelése érkezhethet kívülről, a korrekciós tényezők mozgásba hozása is. A lényeg az adott szisztéma önregeneráló működése. Ilyenek az egyes alrendszereken belül, de a társadalom egészéhez viszonyítva is léteznek. A büntető igazságszolgáltatás és a rendészet is tartalmazza azokat az eszközöket, amelyek alkalmasak lehetnek a működés minőségének a jobbá tételére, de vannak akadályozó tényezők is. Az utóbbiak körében ilyenek például a rendőrségi szubkultúra egyes megnyilvánulásai. A működés egészének a vizsgálatán belül külön jelentősége van az önjavítás képessége kibontakoztatásának. Ebben jelentős szerepet játszhatnak a tudományos kutatások.

Kulcsszavak: önjavító mechanizmus, ártatlanság vétele, reintegráló megsegélyezés, eljárási igazságosság, COMPSTAT, bírói kontroll, ügyészi ellenőrzés, független civil kontroll, ombudsman, minőségellenőrzés

Abstract

Self-correcting mechanisms

The author considers the mobilized capabilities that achieve the avoidance of dysfunctional consequences within a system, using its own resources, as self-correcting mechanisms. The detection of defects, as well as the activation of corrective factors can come from outside. The essence is the self-regenerating operation of the given system. These exist within the individual subsystems, but also compared to the society as a whole. The criminal justice system and the law enforcement also include tools that may be suitable for improving the quality of functioning, but there are also hindering factors. Among these, one example is the manifestation of police subculture. Within the examination of the whole functioning, the development of the ability for self-repair is of particular significance. In this, scientific research can play an important role.

Keywords: self-correcting mechanism, presumption of innocence, reintegrative shaming, procedural justice, COMPSTAT, judicial control, prosecutorial supervision, independent civilian control, ombudsman, quality control

* Prof. em. Dr. Korinek László, akadémikus, tudományos tanácsadó, OKRI. ORCID: 0000-0002-7037-3908.

Mit értünk önjavító mechanizmuson?

Régi megfigyelés, hogy a természet képes az elszenvedett sérelmek orvoslására, akár egyes hiányzó részek pótlására is. A gyík letört farka újrano, a sebek begyógyulnak. A szervezet súlyos betegségeket is legyőz, esetenként külső beavatkozás nélkül. Orvosi rásegítéssel, de a test saját tartalékait mozgósítva, akár hiányzó szerveket is lehet regenerálni (KOH – ATALA, 2004). Sőt a klónozás néven ismert eljárás révén élő egyedeket tudnak feléleszteni szinte a semmiből.

Az önjavító természeti mechanizmusok hatása társadalmi szinten is megfigyelhető. Ismert tény például, hogy háborúk alatt és után megnövekszik az újszülöttek között a fiúk aránya (BETHMANN – KVASNICKA, 2009). A tudomány „visszatérő katona” (*returning soldier*) megjelöléssel illeti ezt a sajátos demográfiai megnyilvánulást, utalva arra, hogy az elesett férfiak pótlásáról van szó (KANAZAWA, 2007). Számos példa van arra is, hogy bűnözők magukba szállva elhatározzák: a jövőben tartózkodnak a társadalomra veszélyes megnyilvánulásoktól, az emberi közösség hasznos tagjaként kívánnak a továbbiakban élni. Az egyik leghíresebb *A nyomorultak* Jean Valjean-ja.

A kriminológia tudománya nem csupán a bűnözés okait kutatja, hanem megelőzési lehetőségeit és kezelésének problémáit, megoldásait is. Nem szorul bővebb magyarázatra, hogy az öngyógyítás, a külső beavatkozás nélküli terápia a legkíváncsabb. Nem csupán költségtakarékossági okokból, hanem azért, mert az önként kitermelt vagy elsajátított értékek nagyobb garanciát jelentenek a jogkövető magatartásra, mint a kényszerből vállalt integrálódás.

Különösen érdekes az a kérdés, hogy lehetséges-e mesterségesen létrehozni olyan rendszereket, amik azután alkalmassá válnak a meghibásodások kijavítására. Pálffy Péter Pál matematikus a CD-lemezek recsegéstől mentességét említette egyik példaként arra, hogy egy algebrai képlet (Reed–Solomon-kód) segíthet elhárítani az élvezeti érték csökkenését eredményező zajhatást (PÁLFY, 2024).

Ha az egész társadalmat, annak intézményeit önjavításra szoruló rendszernek tekintjük, akkor igaz van *Yuval Noah Harari*-nak, aki arra mutatott rá, hogy még a többségi akarat érvényesülésével szemben is lehetséges a tartós értékek szempontjából szükséges korrekció például a bíróságok, a média vagy az egyetemek működése révén (HARARI, 2024).

A mondottakkal összhangban önjavító mechanizmusnak tekintjük azokat a mozgósított képességeket, amelyek egy rendszeren belül, a saját erőforrások

felhasználásával érik el a diszfunkcionális következmények elhárítását. A hiba észlelése érkezhethet kívülről, a korrekciós tényezők mozgásba hozása is. A lényeg az adott szisztéma önregeneráló működése.

Önjavító mechanizmusok a társadalomban

A hibás részekről való megszabadulás mint kudarc

Minden csoport törekszik a saját integritásának fenntartására, önazonosságának megővésére. Az egységet a közösen vallott értékek jelentik, a legfontosabb eszközök pedig a kialakult normák. Ezek belsővé tétele révén válik valaki a közösség igazi tagjává. A minőség megőrzésének egyik útja a deviáns elemektől való megszabadulás. Ez a megoldás azonban a csoport gyengeségét, megújulásra való képtelenségét is jelenti, amely az amputációval történő gyógyításhoz hasonlítható. Ráadásul a kirekesztéssel olyan egyénektől is megválhat a kollektíva, akik egyébként – a nem deviánsnak minősülő megnyilvánulásaikkal – éppen az értékek gyarapítására, a közösség gazdagítására volnának képesek. Az emberek és a kapcsolatok is sokszínűek, a diszharmonia leépítéssel történő kiküszöbölése romboló hatású. A társadalom egésze nem cserélhető le, az abból való kizárásnak megvannak a határai. Emberek tömeges bebörtönzése rontja a demokrácia, az egész élet minőségét (GOTTSCALK, 2016). Nem beszélve arról az igazságtalanságról, ami az ártatlan családtagokat éri. A bűn helyett az elkövetőket – sőt, akár a gyanúsítottakat – szankcionáló közhatalmi gyakorlat őket is bünteti (KORINEK, 2023b). Ugyanez érvényes természetesen a halálbüntetésre is.

Különösen negatív következményekkel jár a kirekesztő vagy akár megsemmisítő igazságszolgáltatási válasz a kriminális magatartásokra, ha az hibás. Ez a helyzet a téves ítéletek esetében. Ártatlan emberek elmarasztalása megrendíti az emberek intézmények iránti bizalmát, ezáltal a meggyőződéses normakövetést. Márpedig a rossz döntések elkerülhetetlenek. Ezért az sem mindegy – itt is szükség van az önjavításra –, hogyan dolgozzuk fel ezeket az eseteket. Jó példák vannak, de Magyarországon nem vált gyakorlattá a nyilvános justizmordkritika, a korrekció a számos esetben inkább önigazoló, váderedményességi szemléletű rendkívüli jogorvoslatok keretén belül marad (KORINEK, 2023a).

Az önjavítás mint az egészséges társadalom elfogadható válasza a bűnre

Nincs más választás. Ma már az emberiség érzékelhetően összetartozó rendszer, de a közhatalom gyakorlása – így a büntető igazságszolgáltatás – az egyes országok határain belül zajlik, még hozzá távolról sem egységesen. Témánk szempontjából vizsgálendő, hogy vannak-e olyan szisztémák, ahol az önjavító

mechanizmusoknak helye van a kriminalitás elleni küzdelemben. Az is kérdés, hogy fejleszthető-e ez a potenciál, lehetségesek-e további változtatások a kirekesztő felfogás visszaszorítására. Tapasztalatok és kutatási eredmények egyaránt igazolják, hogy erre igenlő válasz adható.

A reintegráló megszégyenítés elmélete

Említést érdemel *John Braithwaite és Philip Pettit* reintegráló megszégyenítés elmélete. Ők azt hangsúlyozzák, hogy a büntetés gyanánt alkalmazott, vagy szükség-szerűen azzal járó megszégyenítés lehet kirekesztő (*disintegrative*) vagy megtartó, reintegráló (*reintegrative*). Az előbbi nem csupán igazságtalan, de valóban kontra-produktív. Az egyén és a közösség kapcsolatát nem erősíti, pedig erre volna szükség a megelőzés érdekében. A közösségi kötelékek elvágása további feszültséget okoz, ami kriminogén hatással is járhat. A reintegráló megszégyenítés jellemzője, hogy az egyén tiszteletét, méltóságának megbecsülését a rosszallás kifejezése során is fenntartják. Ennek intézményes létezése esetén a bűnözés alacsonyabb szinten van jelen, egyértelműen eredményesen használható tehát a kriminalitás elleni fellépésben. A reintegráló megszégyenítés jó példája a család, ahol a szülők tipikusan úgy büntetnek, hogy ezzel a gyermeket nem idegenítik el maguktól, hanem egyidejűleg kifejezésre juttatják – vagy pedig a büntetésen kívüli körülmények közepette jelzik –, hogy a vétkezőre továbbra is számítanak, ő továbbra is a kis közösség értékes tagja marad. A jól megválasztott büntetés összekapcsolja az egyént a közösséggel. Még hozzá olyan módon, hogy a szégyen nem csupán a saját magatartásra vonatkoztatva jelenik meg, hanem a csoport iránti felelősségként is. Arról van szó, hogy visszatartó erőt jelent a „nem hozok rátok szégyent” megfontolása, hiszen egy markánsan elkülönülő, illetőleg megjelölt csoport (például Japánban a rendőrök) tagjaként cselekedni egyben a közösség képviselőként való eljárást jelenti, legalábbis a külvilág szemében. Ezért igazán fontos, hogy a megszégyenítés ne kirekesztő, hanem megtartó legyen. Az ilyen megközelítést alkalmazó társadalmakban (például Japán) a bűnözés alacsony szinten marad. (BRAITHWAITE – PETTIT, 1990: 54–68)

Az önjavító hatás itt a közösség és az egyén interakciójában bontakozik ki. Az előbbi saját magát korrigálja, hiszen a tagja által elkövetett deliktum jelzi a szocializáció során bekövetkezett hibákat, amiket ki kell javítani.

Az eljárási igazságosság

Erősödik az a felismerés, hogy a büntető igazságszolgáltatás nem a szigorával, hanem nevével összhangban az igazságosságával tud hatást gyakorolni a vele kapcsolatba kerülő személyekre (nem csupán a terheltekre), ami fontos tényező

a megelőzésben. Az egyén szempontjából lényeges a normák tudatos elfogadása és követése (*compliance*), valamint – azzal szoros összefüggésben – a közhatalom tisztességébe vetett bizalom (*legitimacy*). A hivatalos intézményekkel megvalósuló interakció során az emberek érzékenyek a velük szemben tanúsított bánásmódra, ami kihatással van a jogkövető magatartás részükről történő elfogadására. (TYLER, 2006)

Az eljárási igazságszolgáltatás értelemszerűen megköveteli a kölcsönhatás tényleges lehetőségét. Ha az ügyeket érdemben eldöntő adatokat titkos eszközökkel szerzik be az eljáró szervek, akkor az emberek tárgyai, de nem alanyai a processusnak. Ez a pozíció sérti az emberi méltóságot, egyben elveszi a lehetőséget az önjavítástól, ami akár ellenérdekű felek párbeszéde során is megvalósulhat. A büntető igazságszolgáltatás során is érvényesül az, amit a kirekesztő vagy integráló megközelítésről kifejtettünk. Ha a közhatalom intézményeivel kapcsolatba kerülő személyeket emberszámba veszik, komolyan meghallgatják őket, reagálnak az általuk elmondottakra (még ha nem is fogadják el azokat), akkor erősödik a társadalom egészéhez tartozás érzése, ezáltal pedig a hatóságok és bíróságok legitimációja, továbbá a jogkövetés szükségességének a felismerése és elismerése is.

Az ártatlanság vélelme

Ezen szigorú elvi és alaptörvényi követelmény szerint senkit nem lehet bűnösnek tekinteni és bűnösnek kezelni a bíróság jogerős döntése előtt. Az igazságszolgáltatásnak pedig kétséget kizáróan bizonyítania kell a terhelő tényeket a megalapozott elmarasztaló ítélethez. Ebből logikusan következik, hogy a végső határozatig megtett úton folyamatosan vizsgálni kell, hogy a rendelkezésre álló adatok valóban elegendőek a majdani vád eredményességéhez.

Önjavításra akkor alkalmas a vélelem, ha a felderítés, a vizsgálat, az ügyészi vádelőkészítés és vádképviselés, valamint a befejezésig a bírósági eljárás során a bűnüldözés és a büntető igazságszolgáltatás megvalósítói folyamatosan szembesítik magukat azzal a lehetőséggel, hátha mégsem a terhelt követte el a cselekményt. Egy ilyen kritikus felfogás nagyban segítené a legsúlyosabb hibák, igazságtalanságok elkerülését. Ez persze utópisztikus elképzelés, hiszen tapasztalat, hogy a nyomozók nehezen tűrik a jogi vélelmeket (SEIFF, 1934: 53). Közismert tény, hogy a terhelték beismerő vallomásra történő rábeszélése a bűnüldözői szubkultúra része. Marosvári Attila tapasztalatai szerint létezik a „rejtett bűnösség vélelme”, másképpen szólva: nem teljesül maradéktalanul az ártatlanság feltételezése. Ahol a bíróság a nyomozás anyagának reprodukciójára törekszik, vagy nem kellő körültekintéssel vizsgálja az abból származó bizonyí-

tékokat, sokkal könnyebben fordulhat elő helytelen történeti tényállás megállapítása és ezáltal téves elítélés (MAROSVÁRI, 2012: 77).

Hozzá kell tenni: a szervezett bűnözés, valamint a terrorizmus fokozott veszélyei miatt a hagyományos bűnüldözés a múltbéli történések utólagos felderítése helyett egyre inkább a proaktív megelőző-elhárító tevékenységet részesíti előnyben, gyakran feltételezve a jövőbeni cselekmények elkövetését, ami nem más, mint a bűnös szándék vétele. A hatályos, 2017. évi XC. büntetőeljárás törvényünk (Be.) intézményesíti ezt a megközelítést. A 224. § (4) bekezdése kimondja, hogy a fedett nyomozó *„nem terelheti az érintett személyt annál súlyosabb bűncselekmény elkövetése felé, mint amelyet eredetileg elkövetni tervezett”*. Ebből okszerűen következik, hogy ha a titkosrendőr tudja, mit akar elkövetni a célszemély, ösztönözheti a cselekmény megvalósítására.

Ilyen körülmények között az ártatlanság vélelmének önjavító eszközként történő alkalmazása valóban idealisztikusnak tűnik. Mégis hangsúlyozni kell, hogy a bírói döntés meghozatalakor már nem mellőzhető az azzal szorosan összefüggő, kétséget kizáró bizonyítottság megállapíthatósága. Ezért igenis érdemes gondolkodni azon, hogy az oktatásban – bár annak eredményeit könnyen „bedarálja” a szervezeti szubkultúra – és az eljárás során is jó volna intézményesíteni az elért eredmények kritikai felülvizsgálatát az alternatív következtetések lehetőségének munkahelyi megvitatásával.

Az önjavítás lehetőségei a rendészetben

A büntetőeljárásban sokoldalú kontrollrendszer működik, az egész folyamat jól kidolgozott. Ebből nem következik, hogy szükségtelen volna az egyes megoldások valódi önjavításra való alkalmasságának vizsgálata. Példaképpen említhető a gyanúsítás elleni panasz intézménye, ami az esetek túlnyomó többségében azt jelenti, hogy a terhelt azért él vele, mert állítása szerint nem követte el a bűncselekményt. Ennek elbírálása azonban az eljárás egészének, végső soron a jogerős döntést hozó bíróságnak a feladata, ezért általában esélytelen ez a jogorvoslat, tehát álgaranciaként, a korrekció tényleges lehetősége nélkül működik a gyakorlatban.

Mindazonáltal tény, hogy az alapjogok védelme – mint az alaptörvényi értékek biztosításának eszköze – kiemelkedő jelentőségre tesz szert a rendészetben, ahol nagyobb a tere a mérlegelésnek, egyes esetekben akár a büntetőjogi szankciónál is nagyobb jogsérelmet eredményezve. Példaképpen említhető, hogy hazánkban a halálbüntetést eltörölték, azonban a rendészeti beavatkozás akár az élet jogszerű kioltását is eredményezheti.

Compstat

A *Compstat* – bár nem elsősorban alapjogvédelmi módszerként – a számos újítást bevezető *William Bratton* volt New York-i rendőrfőnök találmánya, igazi önjavító megoldás. Maga az elnevezés a *Computer Statistics* első szótagjainak összefonásából ered. A múlt század kilencvenes éveiben intézményesített rendszer szerencsés és sikeres ötvözte a közösségi rendőri működésnek, valamint a számítógépes támogatottságú, adatelemzésre építő, de személyes konzultációkban megtestesülő problémaelemzésnek (WILLIS et al., 2010). A minőség javításának módszere ebben az esetben a heti rendszerességgel megtartott értékelés. Ezen a rendőri vezetők elemzik a számokban megmutatkozó változásokat, keresik a magyarázatot, de legfőképpen a helyzet javításának a lehetőségeit.

Vannak olyan nézetek is, amelyek szerint a *Compstat* átlépte a közösségi rendőrség kereteit, egyenesen annak tagadásáig jutott el. A statisztikai-eredményességi mutatók előtérbe helyezése és a folyamatok hetente történő értékelése elterelheti a figyelmet a közösség problémáiról, hiszen azok megismerése, de még megoldásuk sem hat ki ilyen közvetlenül a statisztikára. Ezzel egyes szerzők szerint a *Compstat* eszközből és módszerből önálló, jelentős rendvédelmi paradigmává nőtte ki magát, amelyet a közösségi rendőrség elveivel szemben a racionális–legális–bürokratikus (weberi) megközelítés jellemez, vagy legalábbis a közösségi és problémamegoldó rendőrség felfogásának az üzleti életre jellemző kalkulációs módszerével történő szintézisének megteremtésére való törekvés (WALSH – VITO, 2004; MAGERS, 2004). Témánk szempontjából annak van jelentősége, hogy egy jónak bizonyult megoldásról, a folyamatos önkorrekciót szolgáló fórumról van szó. A szakmai-társadalmi előnyöket és hátrányokat természetesen figyelemmel kell kísérni, és magát a *Compstat*ot is be kell illeszteni a rendészeti megújuló szisztémájába.

Minőségirányítás

A rendészeti munka színvonalának emelését számos olyan módszer szolgálja, amit más szférákból próbáltak és próbálnak meghonosítani. Ilyen például a minőségre fókuszáló *Total Quality Management* (TQM – teljes körű minőségirányítás), amit a gazdasági életben fejlesztettek ki amerikai vállalkozások működtetésében, japán tapasztalatokra építve. A TQM lényege, hogy a fogyasztók igényeinek minél jobb kiszolgálására törekedve folyamatosan javítják a folyamatokat, eljárásokat a munkatársak maximális elkötelezettségének elvárása és előmozdítása mellett (HOROSZNÉ GULYÁS, 2015: 33).

A minőségirányításon belül fontos szempont a mérhetőség, a termék minőségének egzakt megállapíthatósága, amit többek között a szabványok alkalmazása segít elő.

A vezetés része az adott szervezetnek, ezért a jó menedzsmentet is az önjavító mechanizmusok közé sorolhatjuk. Különösen akkor, ha valóban sikerül a dolgozókat bevonni a minőség emelésére irányuló innovációba.

A gazdasági életből merített önkorrekció és minőségjavítás világszerte hattással van a rendészeti működésre. Egyebek mellett azért is, mert a magánbiztonsági szervezetek profitorientáltak, és természetesen érdekeltek a megfelelő szintű szolgáltatások biztosításában. Magyarországon a rendszerváltás utáni rendőrség fejlesztésében jelentős szerepet játszott a Team Consult nevű nemzetközi tanácsadó cég, amelyik szintén a vállalkezési szférában ismert módszereket ajánlott a közbiztonság védelmének javításához (GOTTLIEB et al., 1998).

Ezek a törekvések messzemenően méltánylandók, hiszen a rendészet sem vonhatja ki magát az irányítás és vezetés általánosan felismert törvényszerűségei alól. Vannak olyan működési területek, ahol a jogos állampolgári igények és a nemzetközi (uniós) egység miatt indokolt a standardizált, egymással összevethető cselekmények lefolytatása. Ilyen lehet például a helyszíni szemle (KOVÁCS, 2014).

Ugyanakkor hangsúlyozni kell, hogy az ilyen önjavító megoldásoknak a rendészet területén jogi és szervezeti korlátai is vannak. A törvényesség nyilvánvalóan alapvető minőségi kritérium. A rendvédelmi feladatokat ellátó szervek hivatásos állományú tagjainak szolgálati jogviszonyáról szóló 2015. évi XLII. törvény 103. § (1) bekezdése szerint azonban a parancs csak akkor tagadható meg, ha azzal az illető bűncselekményt követne el. Tekintettel az értelmezés problémáira – például a célzat tényállási elemére – nem mindig egyértelmű a magatartás minősítése. Amellett nem minden jogsértés bűncselekmény. Ugyanazon paragrafus (2) bekezdése egyértelművé teszi: *„Az (1) bekezdésben foglalt kivétellel a hivatásos állomány tagja a jogszabálysértő parancs, rendelkezés végrehajtását nem tagadhatja meg.”* Nem tekinthető hatékony önjavító megoldásnak az, hogy amennyiben az állomány tagja felismeri a jogellenességet, köteles arra a szolgálati előljáró figyelmét felhívni, akinek ilyen esetben azt írásba kell foglalnia. A jogellenesség intézményesítése az önkorrekció lehetőségét csökkenti.

Az ilyen normák a minőségi munkát nem mozdítják elő. Általánosságban elmondható, hogy a parancsuralmi rendszer és a „fogyasztók” igényeit kielégítő tevékenység ellentétbe kerülhet egymással. A Kúria például egyetértett azzal, hogy a parancs teljesítése fontosabb lehet az eredményes működésnél. Az egyik

ügyben elmarasztaltak egy rendőr századost, aki az ügyeletes utasítása ellenére nem a kapitányság épületébe vonult be, hanem a számára üzenetet vivő kollégát – akinek szintén a kapitányságra kellett volna bemennie – utasította egy bűncselekmény helyszínén való megjelenésre és adatgyűjtésre. Okkal feltételezhető, hogy ez a reakció szakmailag indokolt volt, míg a rendőrségre való bemenetel a felderítést semmiben nem mozdította volna elő. Nem vitatható, hogy a parancs iránti engedetlenség megvalósult, de az sem, hogy ebben az esetben az eredményességre törekvés és az engedelmség követelménye egymás ellen hatottak.¹

A katonai szervezettség és a civil társadalomban megvalósítható minőségjavító tevékenység a mondottak szerint ellentétben is állhat egymással, ezért a gazdasági életből átvett minták korlátozottan ültethetők át. Az ezzel ellentétes megközelítés kontraproduktív lehet.

Nem szerencsés a közbiztonságot terméknek tekinteni. A társadalmi bűnmegelőzés nemzeti stratégiájáról szóló, az Országgyűlés által elfogadott anyag szerint: „A modern európai felfogás szerint a közbiztonság olyan kollektív társadalmi termék, amely az egyének és közösségeik tevékenységéből, az állami szervek hatósági intézkedéseiből, a polgárok önvédelmi képességei és a vállalkozói piac nyújtotta szolgáltatások együtteséből alakul ki.”² A meghatározás valamiféle közös cél érdekében történő munkálkodásra utal, holott a biztonság sok tekintetben passzivitást, a veszélyes vagy káros tevékenységektől való tartózkodást igényel. Az önjavítás első szintje az egyének és a közösségek külső beavatkozás nélküli korrekciója, a közhatalmi vagy egyéb fellépésre már a megzavart közrend védelme céljából van szükség.

Az alrendszerek kölcsönhatása

Az eddigiekben – bár az emberi környezettől nem elszakadva – azokat a mechanizmusokat tekintettük át, amelyek a közösségen, illetőleg a biztonság védelméért felelős szervezeteken belül szolgálhatják a hibák kiküszöbölését, kijavítását. Ha azonban a társadalom egészét tekintjük egy szisztémának, akkor az alrendszerek egymásra gyakorolt befolyása is hozzájárulhat a diszfunkciók elhárításához. A közhatalom struktúráján belül erre a gondolatra épül a hatalommegosztás eszméje. A törvényhozás, a végrehajtás és az igazságszolgáltatás akkor is képes a sajátos érdekei alapján fékként, ellensúlyként működni, ha a politika fő tartalmát illetően egységes felfogás érvényesül. Az alapgondolat

¹ BH 1997.2.58.; Legfelsőbb Bíróság Bf.V.2298/1995.

² 225/2003. (X. 28.) OGY határozat

akkor is érvényes, ha tudjuk: ma már nem lehet az állami tevékenységet szigorúan a montesquieu-i kategóriák keretei között értelmezni (SÁRI, 1995). Az ombudsman, az alkotmánybíróságok, de a speciális szervek (például Független Rendészeti Panasztestület) sem illeszthetők a klasszikus sémába. A rendészeti tevékenység szempontjából kiemelkedő jelentősége van a bírói kontrollnak.

A bíróságok szerepe

A joguralomra épülő rendszerekben kulcspozíciójuk van a bíróságoknak. *Tomcsányi Móric* a *Rendészet – Közigazgatás – Bírói jogvédelem* című munkájában rámutatott, hogy a közigazgatás keretében működő rendészet esetében kiemelkedő jelentősége van az igazságszolgáltatási garanciáknak, mivel a szabad belátáson alapuló döntések fokozott veszélyt jelentenek az emberek jogaira (TOMCSÁNYI, 1929: 19). A rendészet közigazgatási meghatározottságának a tagadásával³ éppen ezt a biztosítékot kívánta a jogalkotó kizárni, amit a Legfelsőbb Bíróság 1/1999. közigazgatási jogegységi határozata korrigált, kimondva, hogy „a rendőrség ellátja a közigazgatás részét képező rendészeti igazgatás körébe tartozó feladatokat is”.

Az immár vitathatatlan jogági meghatározottság miatt értelemszerűen a közigazgatási bíráskodás az egyik eszköz a rendészeti munka jobbá tételére, a törvényesség biztosítása révén a közhatalom alkotmányos (alaptörvényi) követelményeinek az érvényesítésére. Magától értetődő követelményként rögzítette az Alkotmánybíróság, hogy: „A közrend, a közbiztonság védelme mint alkotmányosan elismert államcél indokoltta teheti rendészeti eszközök és eljárások alkalmazását, s ennek szükségességéről a jogalkotó dönthet. Az ilyen célból létrehozott jogintézmények szabályozása során azonban az Alkotmány tételes rendelkezéseinek maradéktalanul érvényesülniük kell.”⁴

Alaptörvényünk I. cikkének (1) bekezdése szerint az emberi jogok védelme az állam elsőrendű kötelezettsége. Azok érvényesülése határozza meg a demokratikus közhatalom működésének a minőségét. Megjegyzendő, hogy maga a jogállam – mint kifejezés, illetve követelmény is – jórészt a rendészeti működés alkotmányosságának a biztosítása érdekében honosodott meg, például Németországban (MOHL, 1866). Témánk szempontjából hangsúlyozni kell, hogy az alkotmányos értékek a rendészeti működés számára nem korlátot, hanem az eredményesség biztosítékait is jelentik (FINSZTER, 2020: 102). Ezt a következtetést támasztják alá az eljárási igazságosság és a bűnözés alakulása közötti össz-

³ Indokolás a Rendőrségről szóló 1994. évi XXXIV. törvény 3. § (1) bekezdéséhez

⁴ 47/2003. (X. 27.) AB határozat, 1. 5. pont

szefüggést vizsgáló kutatások eredményei is. A rendészet legitimitása a demokratikus társadalomban elengedhetetlen szükséglet. Az embereket a biztonság védelmétől elválasztó módszerek (erőszak, leplezett eszközök) – bár alkalmazásuk létjogosultságát az indokolt körben nem kérdőjelezzük meg – helyett az emberi méltóságot tiszteletben tartó, a beavatkozások által érintetteket érdemben meghallgató stílus együttműködést eredményez, ami záloga a sikernek (HOUGH et al., 2010).

Az igazságszolgáltatási kontroll egyik területe a közigazgatási bíráskodás, ami a rendészet jogszerűségének biztosítását szolgálja. A mondottak szerint ez is minőségi követelmény, bár kétségtelen tény, hogy a szűken vett szakmai előírásokat a szervezeten belüli vezetésnek kell érvényesítenie. A határok a két-fajta normarendszer között nem merevek. Példa erre a bilincselés gyakorlata, ami a helyzetek sokfélesége miatt csak további mérlegelést feltételező módon szabályozható. Ebből azonban nem következik, hogy a konkrét döntések ne volnának felülvizsgálhatók. A bírói gyakorlat nem fogadja el az olyan bilincselési indokokat, mint például „taktikai hiba volna az érintett személy együttműködésére alapozni”, vagy „zaklatott állapotban volt”. A súlyos szabadságkorlátozáshoz ezeknél konkrétabb, valódi szükségességet jelző megnyilvánulások szükségesek.⁵

Az igazságszolgáltatási kontroll másik, érzékeny kérdéseket érintő területe a bírói engedélyhez kötött titkos információgyűjtés eszközeinek alkalmazása. Általánosnak mondható az a vélemény, hogy a felhatalmazás bírósági hatáskörbe utalása a legsúlyosabban jogkorlátozó beavatkozások esetében garanciát jelent az alkotmányos és nemzetközi követelmények betartására.⁶ Itt és most az a kérdés, hogy ez a megoldás segítheti-e a rendészeti működés minőségének a javítását. A hatályos magyar szabályozás és gyakorlat ismeretében ezt nem lehet megerősíteni.

A Rendőrségről szóló 1994. évi XXXIV. törvény (Rtv.) hatályos (2025. 07. 28.) rendelkezései szerint számos, a büntetőeljárásba nem illeszkedő, tehát rendészeti tevékenységet érintő esetben sokféle módon lehet az érintett tudta nélkül adatokat szerezni. Sőt, az egyebek mellett bűnmegelőzési célból is végezhető tevékenység az elnevezéstől – titkos információgyűjtés – eltérően túlmutat az információk egyszerű beszerzésén, feldolgozásán.

⁵ BH 2016.4.101.; Kúria Kfv.III.37.572/2015.

⁶ Lásd például Szabó és Vissy kontra Magyarország, Emberi Jogok Európai Bírósága 37138/14. számú kérelem, 2016. január 12-i ítélet, 204. pont.

A bírói engedélyhez nem kötött bevethető fedett nyomozó például az Rtv. 66. § (3) bekezdése szerint a már említett ugyanilyen büntetőeljárás felhatalmazáshoz hasonlóan *„...mást bűncselekmény elkövetésére nem bírhat rá és nem terelheti az érintett személyt annál súlyosabb bűncselekmény elkövetése felé, mint amelyet eredetileg elkövetni tervezett”*. Ebből okszerűen következik, hogy a célszemély által megvalósítani szándékozott deliktum végrehajtása felé „terelheti” az illetőt, vagy akár annál enyhébb megítélésű kriminális magatartásra is ösztönözheti. A szabályozás erkölcsi és szakmai elemzésétől itt és most eltekintve az a kérdés, hogy az alapjogok védelmét szolgáló bírói kontroll biztosítása nem indokoltabb-e ilyen esetben, mint például a telefonbeszélgetések lehallgatására vonatkozóan. Nyilvánvaló, hogy egy titkosrendőr megjelenése valakinek az életében – különös tekintettel a bizalom megnyerésének értelemszerű követelményére – mélyebb beavatkozás az alapjogaiba, mint egy beszélgetés tartalmának a megismerése. A fedett nyomozó eszközként használhatja az érintettet, ami az emberi méltóság legsúlyosabb sérelme.

A szabályozás tehát akkor sem logikus, ha elfogadjuk az igazságszolgáltatás jobbító szerepét. De ezzel is gondok vannak. A 2/2007. (I. 24.) alkotmánybírósági határozat bírói kezdeményezésre született, részben helyt adva a kifogásoknak. A testület alkotmányos követelményeket fogalmazott meg, egyes rendelkezéseket megsemmisített, de a gyakorlat azóta sem változott. Az indítványozó szerint alig meghatározott fogalmak értelmezésével úgy kellett dönteni, hogy a bíró még a legfontosabb iratok tartalmát sem ismerhette meg. A 2017. évi XCIII. törvény részben pótolta ezeket a hiányosságokat, de a bíróságok még ma sincsenek minden esetben információkon alapuló döntési helyzetben. Az Rtv. hatályos szövege szerint az előterjesztéshez csatolni kell a kérelemben foglaltakat megalapozó iratokat [74. § (3) bekezdés]. A valóságban ezek többnyire rendőri jelentések vagy más – konkrétan nem ellenőrizhető – adatokat tartalmazó dokumentumok.

A Székesfehérvári Törvényszék 17.B.30/2020/144. számú ítéletében hivatkozik a nyomozási bíró 12 engedélyére, amelyek lehallgatásokat tettek lehetővé egy prostituáltat foglalkoztató és a gyanú szerint abból hasznot húzó személy ügyében. A felhatalmazás 2019. április 15-től – meghosszabbításokkal – az év végéig tartott. Valamennyi végzés kisebb – stílusos – javításokkal a következőket tartalmazta: *„A rendelkezésre álló információk szerint [...] célszemély [...] anyagi haszonszerzés céljából nőket szervez külföldi prostitúciós munkára, keresetükből pedig rendszeresen részesül.”*⁷ Ebből semmi nem bizonyult igaznak. Egyetlen célszemély

⁷ Székesfehérvári Járásbíróság, T.081/2/2019.

és egyetlen prostituált közötti kapcsolatról volt szó, a gyanúsítás, majd a vád időszakában egyikük sem hagyta el az országot, az idézett feltételezésre semmilyen adat nem merült fel. Ennek ellenére az ugyanazon szövegű előterjesztésekre ugyanolyan határozatok születtek 12 alkalommal. Az engedélyek a „strici” és a prostituált telefonjának a lehallgatására vonatkoztak.

A tisztesség kedvéért hozzá kell tenni, hogy lett volna mód a titkos eszközök használatának a leállítására, mert az Rtv. 75/C. §-ának (1) bekezdése alapján „A bíróság felhívására a titkos információgyűjtést folytató szerv köteles a bírói engedélyhez kötött eszköz alkalmazása során megszerzett, a felhívás időpontjáig rendelkezésére álló adatokat nyolc napon belül bemutatni.” Az ilyen – felügyeleti jellegű – aktivitás azonban nem jellemző a bíróságokra. Esetünkben az ismételt előterjesztések tartalma – pontosabban a hiányzó tényadatok – alapján meg lehetett volna kísérelni a valóság feltárását.

Ügyészi hatáskörök

A szocializmus időszakában szinte kizárólagos volt az ügyészség szerepe a jogszerűség biztosítása terén. A Magyar Népköztársaság Alkotmánya 42. §-ának (1) bekezdése szerint a legfőbb ügyész őrködött a törvényesség megtartása felett. A rendszerváltás óta differenciálódott ez a felügyeleti-ellenőrzési funkció. A büntetőeljárás feladatokon túl az ügyészség a közérdekvédelmi tevékenysége keretében folytathat vizsgálatokat és kezdeményezhet eljárásokat a rendészeti működés törvényességének biztosítása érdekében.

Speciális felügyeleti teendőket lát el az ügyészség a büntetés-végrehajtásra vonatkozóan. Az apparátus jogállását szabályozó törvény [1995. évi CVII. tv. 2. § (1) bekezdés] azt állami fegyveres rendvédelmi szervként definiálja. A működést alapvetően a büntetőjog viszonylag önálló részét képező büntetés-végrehajtási normák együttese határozza meg, az irányítás körében azonban a közigazgatási jelleg érvényesül (FÁBIÁN, 2021: [23]–[24]). A jogrendszeri problémák tárgyalásától itt eltekintünk. A legfőbb ügyész 2023-ra vonatkozó beszámolójából az derül ki, hogy évente 8-10 ezer panasz, kérelem és bejelentés érkezik a felügyeletet gyakorló szervezethez, az ezeknek helyt adó döntések aránya 10 százalék körül van, amit a referátum kedvezőtlennek ítél meg, témánk szempontjából azonban megállapítható, hogy a tágabb értelemben vett büntetőjog alkalmazása körében az önkorrekció ezen eleme ténylegesen működik.

Az ügyészi törvényességi ellenőrzési tevékenység körébe tartozik többek között a szabálysértési és közigazgatási elővezetést elrendelő, valamint szabálysértési megszüntető határozatok ellenőrzése, szabálysértési perújítási eljárások

kezdemenyezése, fogyasztóvédelmi, környezetvédelmi és gyámügyi hatósági határozatok vizsgálata.⁸

Mindezekon túlmenően az ügyészségnek is van hatásköre a titkos információgyűjtés körébe sorolt adatkérések jóváhagyására.

Egyéb intézmények

Általános felismerés, hogy szükség van olyan független intézményekre, amelyek a szűk szakmai szempontoktól elszakadva tudják megítélni a közbiztonság őreinek munkáját. Az ilyen funkciót megvalósító szervezetek igen nagy változatosságot mutatnak a világban. Az ombudsman érdemi beavatkozások lehetőségét nélkülöző működése a fejlett közhatalmi kultúrával rendelkező szisztémák válasza a hatalom gyakorlásának során elkövetett hibákra, sőt visszaélésekre. Fontos eszköze a nyilvánosság, valamint a jogsértéseken túlmutató visszasságok feltárására való alkalmasság. Tevékenységének eredménye pedig a tekintélyétől függ.

A rendészet és mindenekelőtt a rendőrség külső (civil) kontrolljának érvényesítése céljából testületeket is létrehozta, eltérő feladatokkal és hatáskörrel. A jogosítványok az állásfoglalás kialakításától és publikálásától az érdemi (személyügyi, finanszírozási, szabályozási) döntésekig terjednek. Tipikusnak mondható a rendészeti szervek működésével kapcsolatos panaszok független intézmények részéről megvalósuló vizsgálata (STONE – BOBB, 2002).

Magyarországon 2008-ban kezdte meg működését a Független Rendészeti Panasztestület, amelyet a rendőrségi törvényt módosító 2007. évi XC. törvény intézményesített. A civil jogász szakemberekből álló szerv az „első generációs” kontrollforumokhoz hasonlóan ügydöntő hatáskörrel nem rendelkezett, lényegében az országos rendőrfőkapitány számára fogalmazott meg javaslatokat. A fejlett demokráciák gyakorlatában – így a mintaként emlegetett brit jogfejlődésben – a független intézmények részéről megvalósuló ellenőrzés erősítése figyelhető meg, Magyarországon 2020-tól a panasztestületet megszüntették. Ez önmagában akár elfogadható is lehetne, hiszen az alapjogok biztosa némileg pontosított hatáskörökkel átvette a funkciót, aggályos azonban, hogy erre a lépésre minden érdemi előkészítés, valódi vita nélkül került sor akkor, amikor a szerv működésének a sikerességét senki nem vitatta (HORVÁTH, 2019).

⁸ A legfőbb ügyész országgyűlési beszámolója az ügyészség 2023. évi tevékenységéről, B/8995. <https://www.parlament.hu/irom42/08995/08995.pdf>

Számos további intézmény járulhat hozzá a rendészeti szervek működésének javításához. Az Országgyűlés, a helyi önkormányzatok, az Alkotmánybíróság, a nemzetközi szervezetek és igazságszolgáltatási fórumok is erősíthetik a megújulás, a hibák kijavítására való képesség fejlesztését.

Kulturális tényezők

Ha az önkorrekciónál társadalmi szinten nézzük, akkor igaza van Yuval Noah Hararinak: nem hanyagolható el az oktatás, a tudomány és a média szerepe sem (HARARI, 2024). A büntetőjogi, kriminológiai és kriminalisztikai kutatások már régóta igen színvonalas művekkel vannak jelen. A rendészettudomány egy-egy kiemelkedő korábbi publikációtól eltekintve a múlt század utolsó évtizedeiben indult rohamos fejlődésnek. Komoly tudományos bázis alakult ki a Nemzeti Közszerületi Egyetem Rendészettudományi Karán, annak Doktori Iskolájában is jelentős eredmények születtek.

A kutatások alapján levonható következtetések nem csupán a hibák felismerését, hanem még azoknak a rendészeti szervezeteken belüli – javító szándékú – kezelését is befolyásolhatják. A Magyarországon is elfogadott „kemény, férfias” rendőrség koncepciója például sokak számára vonzóan is tűnhet. A tudományos eredmények szerint azonban a macsó kultúra az abból eredő hős kultusz, versenyszellem és minden áron győzni akarás torzító hatásai miatt nem csupán rossz döntéseket eredményezhet, hanem a korrekció sikerét is veszélyeztetheti (SEIDENSTICKER, 2019).

A szubkultúrának vannak olyan, a rendőrszociológia által feltárt elemei, amelyek kifejezetten akadályozzák a hibák fel-, illetve elismerését, következetesen azok kiküszöbölését is. Ilyen a „hallgatás kódexe”, illetve a „csend kék fala”, ami a visszaélések elleni fellépést tiltja a kollégákkal szemben. A szervezet tagjai úgy érzik: fontosabb a külvilággal szembeni egység akkor is, ha tévedések fordulnak elő (WESTMARLAND – CONWAY, 2020). Ez odáig is elmegy, hogy szükségesnek ítélt helyzetekben a bűnözőkkel vívott harcban a tudatos jogsértés elkövetését is elfogadhatónak tartják, például a bíróság előtt tett hamis vallomással (SLOBOGIN, 1996).

Álláspontunk szerint helyes következtetésre jutott Siklói György (1990) a rendszerváltás időszakában: „A bűnügyi apparátust alkalmassá kell tenni a bűnügyi tudományok fokozottabb, gyorsabb befogadására és gyakorlati alkalmazására.” Hozzátesszük: ez nem korlátozódik a kriminalistákra, a rendészet egész területén irányadónak kellene tekinteni.

A probléma ott van, hogy az indokolatlanul felgyorsult jogalkotási folyamat egyszerűen nem teszi lehetővé a kodifikáció alapos tudományos előkészítését, a gyakorlati munka még kevésbé.

A média kritikai funkciója révén segítheti a rendszet és a büntető igazságszolgáltatás körében bekövetkezett hibák elkövetésének és a kijavítás szükségességének a felismerését. Megjegyzendő azonban, hogy a népszerűsége és eladhatóságra törekvés miatt a publikációk gyakran inkább a közhangulatot tükrözik, hozzájárulva a morális pánik kialakulásához, nem pedig az alaptörvényi értékek erősítése irányába hatnak. Példa erre az ártatlanság vélelmének megsértésével gyilkosnak nevezett emberek ügyéről való tudósítás, vagy a letartóztatás iránti igény kifejezésre juttatása a felháborodást kiváltó esetekben. Az is rontja a tömegtájékoztatás korrekciós szerepét, hogy ma Magyarországon a média túlpolitizált. A bűnügyi-rendőrségi híradásokban szereplő emberek pártállásának, vagy akár nemzetiségi-etnikai származásának a hangsúlyozása rontja az alaptörvényi értékeken nyugvó társadalmi és rendészeti elvek érvényesülésének esélyeit.

Következtetések

Az önjavító mechanizmusok e vázlatos áttekintéséből is kiderül, hogy az eszközök, intézmények rendelkezésre állnak, azok működésének tartalma és eredménye a jogi és közhatalmi kultúra adott helyen produkált színvonalától függ. A technikai feltételek is adottak. Megoldható – ahogyan játék formájában már létezik is – az intézkedést igénylő helyzetek szimulálása, a gyors és szakszerű döntéseket elősegítő számítógépes program segítségével (KOERNER et al., 2025).

Ma már van olyan támogatás, ami a megújulást korábban nem tapasztalható meggyőző erővel tudja szolgálni: ez a mesterséges intelligencia. Ennek megvannak a maga veszélyei is, amik eléggé közismertek. Egyelőre lehetőség nyílik a forrásként, nem pedig döntéshozóként történő alkalmazására. Nem szoríthatja háttérbe a gondolkodó embert, de igen jelentősen hozzájárulhat a téves döntések kiküszöböléséhez. Többek között annak a szempontnak az érvényesítése révén, amit mindenképpen be kellene építeni az intézményalakítás, valamint az irányítás és vezetés gyakorlatába; ez pedig az egyes megoldások értékelése az önjavítás lehetőségére figyelemmel.

A regenerálódás képessége az élőlényekben jelen van. A mesterséges intelligenciát is létrehozó és remélhetőleg azt uraló emberben, a szervezetekben és az egész társadalomban is. Fel kell ismerni, ki kell használni!

Felhasznált irodalom

- BETHMANN, D. – KVASNICKA, M. (2009): Why are more boys born During War? Evidence from Germany at Mid Century. *SSRN Electronic Journal*, <https://doi.org/10.2139/ssrn.1514383>
- BRAITHWAITE, J. – PETTIT, Ph. (1990): *Not Just Deserts: A Republican Theory of Criminal Justice*. New York: Oxford University Press.
- FÁBIÁN A. (2021): A közigazgatás a hatalommegosztás rendszerében. In: JAKAB A. – KÖNCZÖL M. – MENYHÁRD A. – SÜLYOK G. (szerk.): *Internetes Jogtudományi Enciklopédia* (Közigazgatási jog rovat, rovatszerk.: BALÁZS I.). <http://ijoten.hu/szocikk/a-kozigazgat-as-a-hatalommegosztas-rendszereben>
- FINSZTER G. (2020): A modern rendészet – a rendészettudomány hazai kísérletei. *Magyar Rendészet*, 20(3), 91–118. <https://doi.org/10.32577/mr.2020.3.6>
- GOTTLIEB, G. – KRÖZSEL K. – PRESTEL, B. (1998): *A magyar rendőrség reformja*. Holzkirchen: Felix Verlag.
- GOTTSCALK, M. (2016): *Caught: The Prison State and The Lockdown of American Politics*. Princeton, NJ: Princeton University Press. <https://doi.org/10.2307/j.ctv7h0svq>
- HARARI, Y. N. (2024): *Nexus – az információs hálózatok rövid története a kőkorszaktól az MI-ig* (Ford.: TORMA P.). Budapest: Central Kiadói Csoport.
- HOROSZNÉ GULYÁS M. (2015): *Minősegbiztosítás*. Budapest: Óbudai Egyetem, Alba Regia Műszaki Kar.
- HORVÁTH P. J. (2019): A Független Rendészeti Panasztestület szerepe a Rendőrség demokratizálásában. *Belügyi Szemle*, 67(10), 59–70. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2019.10.4>
- HOUGH, M. – JACKSON, J. – BRADFORD, B. – MYHILL, A. – QUINTON, P. (2010): Procedural Justice, Trust and Institutional Legitimacy. *Policing*, 4(3), 203–210. <https://doi.org/10.1093/police/paq027>
- KANAZAWA, S. (2007): Big and Tall Soldiers are more Likely to Survive Battle: a Possible Explanation for the ‘Returning Soldier Effect’ on the Secondary Sex Ratio. *Human Reproduction*, 22(11), 3002–3008. <https://doi.org/10.1093/humrep/dem239>
- KOERNER, S. – STALLER, M. S. – ZAISER, B. (2025): Form und Funktion von Fehlern im System der Polizei – und die Rolle von Games. In: SEIDENSTICKER, K. (Hrsg.): *Fehlerkultur in der Polizei – Ausprägung, Einflussfaktoren und Möglichkeitsräume*. Wiesbaden: Springer Verlag, 85–102. https://doi.org/10.1007/978-3-658-46311-3_5
- KOH, Ch. J. – ATALA, A. (2004): Tissue Engineering, Stem Cells, and Cloning: Opportunities for Regenerative Medicine. *Journal of American Society of Nephrology*, 15(5), 1113–1125. <https://doi.org/10.1097/01.ASN.0000119683.59068.F0>
- KORINEK L. (2023a): Az ártatlanság félelme. In: KORINEK L.: *Paradoxonok a kriminológiában*. Budapest: ORAC Kiadó, 117–142.

- KORINEK L. (2023b): Kérdezze meg kriminológusát! A büntetőjog mellékhatásai. In: KORINEK L.: *Paradoxonok a kriminológiában*. Budapest: ORAC Kiadó, 280–283.
- KOVÁCS G. (2014): A helyszíni szemle normatív szabályozása. *Jog – Állam – Politika*, 6(2), 67–81. https://epa.oszk.hu/03000/03010/00063/pdf/EPA03010_jog_allam_politika_2014_2_067-081.pdf
- MAGERS, J. S. (2004): Compstat: A New Paradigm or a Repudiation of Community Policing? *Journal of Contemporary Criminal Justice*, 20(1), 70–79. <https://doi.org/10.1177/1043986203262312>
- MAROSVÁRI A. (2012): A befolyásolás művészete – Elek Balázs után szabadon. *Belügyi Szemle*, 60(2), 75–96. <https://doi.org/10.38146/bsz-ajia.2012.v60.i2.pp75-96>
- MOHL, von R. (1866): *Die Polizeiwissenschaft nach den Grundsätzen des Rechtsstaates*. Tübingen: Verlag der Laupp'schen Buchhandlung.
- PÁLFY P. P. (2024): *Mire jó az algebra?* Rátz László Vándorgyűlés, Békéscsaba, 2024. július 9. <https://www.youtube.com/watch?v=ELiKpdY1QGM>
- SÁRI J. (1995): *A hatalommegosztás történelmi dimenziói és mai értéke, avagy az alkotmányos rendszerek belső logikája*. Budapest: Osiris Kiadó.
- SEIDENSTICKER, K. (2019): Fehlerkultur der Polizei – Die Wirkung von Organisationsstruktur und Männlichkeits konstruktionen auf den Umgang mit Fehlern. *SIAK-Journal – Zeitschrift für Polizeiwissenschaft und polizeiliche Praxis*, 3, 78–91. https://doi.org/10.7396/2019_3_G
- SEIFF, J. A. (1934): The Presumption of Innocence. *Journal of Criminal Law and Criminology*, 25(1), 53–64. <https://www.jstor.org/stable/i247565>
- SIKLÓI Gy. (1990): A bűnügyi állomány helyzete. *Belügyi Szemle*, 28(3), 3–10.
- SLOBOGIN, Ch. (1996): Testilying: Police Perjury and What to do About It. *University of Colorado Law Review*, 67(4), 1037–1060. <https://scholarship.law.vanderbilt.edu/faculty-publications/279>
- STONE, Ch. – BOBB, M. (2002): *Civilian Oversight of the Police in Democratic Societies. Global Meeting on Civilian Oversight of Police Los Angeles, May 5–8, 2002*. New York: Vera Institute of Justice. https://vera-institute.files.svdcdn.com/production/downloads/publications/civilian-oversight-of-the-police-in-democratic-societies/legacy_downloads/Civilian_oversight_2.pdf
- TOMCSÁNYI M. (1929): *Rendészet – Közigazgatás – Bírói jogvédelem*. Székfoglaló értekezés. Budapest: Magyar Tudományos Akadémia.
- TYLER, T. R. (2006): *Why do People Obey the Law?* Princeton, NJ: Princeton University Press.
- WALSH, W. F. – VITO, G. F. (2004): The Meaning of Compstat: Analysis and Response. *Journal of Contemporary Criminal Justice*, 20(1), 51–69. <https://doi.org/10.1177/1043986203262310>

- WESTMARLAND, L. – CONWAY, S. (2020): Police Ethics and Integrity: Keeping the 'Blue Code' of Silence. *International Journal of Police Science and Management*, 22(4), 378–392.
<https://doi.org/10.1177/1461355720947762>
- WILLIS, J. J. – MASTROFSKI, S. D. – KOCHER, T. R. (2010): The Co-implementation of Compstat and Community Policing. *Journal of Criminal Justice*, 38(5), 969–980.
<https://doi.org/10.1016/j.jcrimjus.2010.06.014>